

ICC ve ICSID Tahkim Kuralları Uyarınca Geçici ve Koruyucu Tedbirler^(*)

Conservatory and Provisional Measures in ICC and ICSID Arbitration Rules

Dr. Arş. Gör. Bersun SARIGÜL ATA^(**)

Öz:

Hem hukukumuzda hem de yabancı hukukta aksi kararlaştırılmadıkça hakemler geçici hukukî koruma tedbiri verebilirler. Son yıllarda uluslararası düzenlemelere bakıldığında tahkim kurallarına ilişkin günümüz ihtiyaçları uyarınca değişiklikler yapılmakta olsa da, geçici hukukî koruma tedbirlerine ilişkin hükümlerin sadece eski düzenlemelere göre daha ayrıntılı ele alındığı görülebilir. Geçici hukukî korumalar konusunda öncelikle iç hukuk düzenlemelerinin nasıl olduğu açıklanmaya, daha sonra da hem eski hem yeni düzenlemeler karşılaştırılarak gerekli değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

ICC, ICSID, Milletlerarası Tahkim Kanunu, Tahkim, Tahkim Kuralları, Geçici Hukukî Koruma Tedbirleri.

Abstract:

Both in Turkish and foreign jurisprudence the arbitrators have the power to order conservatory and provisional measures, if it is not agreed otherwise. Even though the international regulations in recent years amend arbitration rules in accordance with current necessities, it can be observed that the provisions regarding conservatory and provisional measures are merely redrafted in more detail. It is aimed primarily to explain the domestic regulations, and then to make the necessary interpretations by comparing the former and current regulations with regard to conservatory and provisional measures.

Keywords:

ICC, ICSID, International Arbitration Act, Arbitration, Arbitration Rules, Conservatory and Provisional Measures.

^(*) Makale hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Geliş Tarihi: 06.06.2024 - Makale Kabul Tarihi: 22.10.2024.

^(**) Başkent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi, Ankara - Türkiye,

E-posta: bersunsarigul@hotmail.com,

Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-5298-5804>.

GİRİŞ

Geçici hukukî koruma tedbirleri hem hukukumuzda hem yabancı hukuklarda önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu gerekse Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda bu tedbirlere yer verilmiştir. Geçici ve koruyucu hukukî koruma bağlamında, ICC ve ICSID tahkimde yapılan değişiklikler doğrultusunda geçici ve koruyucu tedbir kararları konumuz bağlamında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

I. MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNU'NA GÖRE GEÇİCİ HUKUKİ KORUMA ÖNLEMLERİ

A. Genel Olarak

Türk hukukunda mahkemelerin geçici hukukî koruma önlemlerine karar verebilmeleri tahkim yargılaması açısından ayrıca bir özellik teşkil etmezken, hakemlerin geçici hukukî koruma önlemlerine karar verebilmesi hususu önem taşır.¹ Bu kapsamda geçici hukukî korumalarda hem kararların daha kolay icrasını sağlamak amacıyla hem de yetkilerin en uygun şekilde kullanılmasını temin için mahkemeler ile birlikte hakemlere de karar verme yetkisi tanınmıştır.² Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte olduğu ve fakat Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önceki dönemde kurul olarak hakemlerin tedbir kararı verme yetkisi bulunmamaktaydı.³ Hakemlerin geçici tedbir kararı verme yetkisi MTK ve daha sonra da HMK ile kendilerine tanınmıştır.

Geçici hukukî koruma tedbirlerine ilişkin gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.41⁴ gerekse MTK m.6 ile açıkça hükümler sevk edilmiştir. MTK m.6/I'e göre, taraflardan birinin, tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması

¹ Pekcanitez, Hakan: Milletlerarası Tahkimde Geçici Hukukî Koruma Önlemleri, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara 2003, s. 121.

² Akıncı, Ziya: Milletlerarası Tahkim, Güncellenmiş Üçüncü Bası, İstanbul 2013, s. 131.

³ Öztekin Gelgel, Günseli: Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Getirmiş Olduğu Önemli Yenilik, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, C. II, İstanbul 2003, s. 1088; Dost, Süleyman: Yabancı Yatırım Uyuşmazlıkları ve ICSID Tahkimi, Ankara 2006, s. 53.

⁴ HMK m.414'te madde başlığı "İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti" olarak düzenlenmektedir. MTK m.6'da ise bu husus "İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz" başlığı altında yer almaktadır. MTK'nda yalnızca ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kavramları kullanılmış olsa da, bu durum delil tespitinin hakemler tarafından hükmedilemeyecek bir geçici hukukî koruma tedbiri olmadığı anlamına gelmemelidir: Tunç Yücel, Müjgân: HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti, Ankara 2013, s. 71. Her ne kadar MTK m.6 delil tespitinden söz etmiyor olsa da MTK m.12/B'de, tarafların delillerini hakem veya hakem kurulunca belirlenen süre içinde vereceği, hakem veya hakem kurulunun, delillerin toplanmasında asliye hukuk mahkemesinden yardım isteyebileceği ve mahkemenin de bu durumda, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerini uygulayacağı açıkça hüküm altına alınmıştır. Bu sebeple madde başlığında aynı kavramlar kullanılmamış olsa bile hakem veya hakem kurulu delil tespitine de karar verebilir. Öte yandan hakem veya hakem kurulunun sadece verilen kararın taraflara yönelik olması halinde delil tespiti konusunda yetkisinin olduğu kabul edilmelidir.

sırasında mahkemeden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz istemesi ve mahkemenin böyle bir tedbire veya hacze karar vermesi tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmez. Anılan madde, hakemlerin yetkisi dışında kalan ve mahkemeler tarafından alınması gereken geçici tedbirlerin varlığı ve ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbir kararının, Türkiye dışında bir ülkede alınması sebepleriyle gereklilik arz etmektedir.⁵ Buna ek olarak da bahse konu madde hakemlerin geçici hukukî koruma tedbirlerine karar vermelerinin kabul edilmediği önceki dönemlerde, taraflardan birinin bu amaçla mahkemelere başvurmasının tahkim anlaşmasından vazgeçilerek uyuşmazlığın mahkeme tarafından halledilmesinin kabul edildiği anlamına gelmediğini açıklığa kavuşturmak için öngörölmüş bir hükümdür.⁶

Öncelikle uyuşmazlığın esasına ilişkin olarak tahkimde dava açılmadan önce, mahkemeden ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbir kararı alındığı takdirde, belli bir süre içerisinde tahkimde dava açılması gerekir. MTK m.10/II uyarınca, taraflardan biri mahkemeden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı almış ise otuz gün içinde tahkim davası açmak zorundadır. Aksi hâlde ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kendiliğinden ortadan kalkar.

B. Hakemlerin veya Hakem Mahkemesinin Geçici Hukukî Koruma Önlemlerine Karar Verme Yetkisi

MTK m.6/II'ye göre aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim yargılaması sırasında hakem veya hakem kurulu, taraflardan birinin istemi üzerine ihtiyatî tedbire veya ihtiyatî hacze karar verebilir. Hakem veya hakem kurulu, ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı vermeyi, uygun bir güvence verilmesine bağlı kılabilir. Hakem veya hakem kurulu, cebrî icra organları tarafından icrası ya da diğer resmî makamlar tarafından yerine getirilmesi gereken ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı veremeyeceği gibi, üçüncü kişileri bağlayan ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı da veremez.

Hem hukukumuzda hem de yabancı hukukta aksi kararlaştırılmadıkça hakemler geçici hukukî koruma tedbiri verebilirler. Hatta tarafların hakemlerin ihtiyatî tedbir kararı veremeyeceğini yargılamadan önce veya sonra kararlaştırmaları da mümkündür.⁷

MTK m.6/II hükmü dikkate alındığında MTK, bir taraftan hakemlere ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbir kararı verme yetkisi tanırken,⁸ diğer bir taraftan

⁵ Akıncı, s. 132.

⁶ Kalpsüz, Turgut: Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, Ankara 2010, s. 45.

⁷ Pekcanitez, s. 122.

⁸ Hakemlerin ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararı verme yetkisi emredici bir hükümlle düzenlenmiştir. Bu nedenle taraflar, hakemlerin ihtiyatî haciz veya ihtiyatî tedbir kararı verme yetkilerinin olmayacağı yolunda anlaşabilirler: Akıncı, s. 133.

da hakemlerin kendiliğinden ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbir kararı veremeyeceğini, bu konuda taraflardan birinin mutlaka talepte bulunması gerektiğini vurgulamıştır.

Buna ek olarak MTK m.6/II, ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbir kararı verilebilmesini, diğer tarafın bundan dolayı bir zarara uğraması hâlinde göz önünde bulundurmuş ve bu zararı karşılayacak bir güvence karşılığında teminat vermesini uygun bulmuştur.⁹ Kanun metninden de anlaşıldığı üzere güvenceye taraflardan birinin talebi olmasa da hakemler hükmedebilir. Ancak elbette ki her ihtiyatî tedbire karar verilirken mutlaka teminat gösterilmesi zorunlu değildir.¹⁰ Teminata, karşı tarafın tedbirin veya haciz uygulanmasından zarar görmesi ihtimalinde hükmedilir.¹¹ Teminatı lehine tedbir kararı verilecek olan taraf gösterecek olup, nelerin teminat olabileceğine ise mahkeme veya hakemler karar verecektir.¹² Tedbir kararı veya haciz kararı verildiğinde ne kadar zararın meydana gelebileceğini en iyi karşı taraf bilebileceğinden, bu konuda onun görüşünün alınması isabetli olur.¹³

Her ne kadar MTK, hakemlere ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararı verme yetkisi tanısa da, hakemlerin bu yetkisini MTK m.6/II kapsamında oldukça sınırlandırmıştır.¹⁴ Anılan maddeye göre üç sınırlama söz konusudur. İlk sınırlama, hakemlerin cebri icra organları tarafından icra edilmesi gereken ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı veremeyecek olmasıdır.¹⁵

İkinci sınırlamaya göre ise, hakemlerin vereceği ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbir kararının resmî organları bağlaması mümkün değildir. Yani hakemler, resmî makamlar tarafından yerine getirilmesi gereken tedbir veya ihtiyatî haciz kararı da veremezler. Bir tarafta tahkim sözleşmesi imzalamış ve uyuşmazlığın tahkimde çözülmesini kabul eden taraf olarak idare (resmî bir makam), diğer taraftan onun hakkında hakemlerin tedbir kararı veremiyor olması taraflar arasındaki eşitlik ilkesine de aykırılık teşkil eder.¹⁶

Üçüncü ve son sınırlama da hakemlerin vereceği ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbir kararlarının üçüncü kişileri bağlayıcı etkiye sahip olmamasıdır. Tahkim şartına

⁹ Akıncı, s. 133.

¹⁰ Erten, Rifat: Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukukî Koruma Önlemleri, Ankara 2010, s. 68.

¹¹ Kalpsüz, s. 47; Pekcanitez, s. 145; Erten, s. 68.

¹² Pekcanitez, s. 145.

¹³ Pekcanitez, s. 144.

¹⁴ Akıncı, Ziya: Yabancılık Unsuru Kavramı ve ICC Tahkimi, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara 2004, s. 48.

¹⁵ Akıncı, s. 133.

¹⁶ Pekcanitez, s. 123.

taraf olmayan bir kişinin, tahkime dâhil olarak hakemlerin verdiği karara itiraz etmesi mümkün olmadığından, hakemlerin üçüncü kişileri bağlayacak şekilde ihtiyatî haciz veya ihtiyatî tedbir kararı vermeleri mümkün değildir.¹⁷ MTK'da bu konuda bir hüküm bulunmasaydı dahi, hakemlerin uyuşmazlık çözerken sadece tahkim sözleşmesinin taraflarıyla sınırlı bir yetkisi olduğundan hareketle, geçici hukukî önleme karar verdiklerinde de bunun sadece tahkim sözleşmesinin taraflarını bağlayacağı yönündeki aynı sonuca varılabilirdi.¹⁸

II. ICC TAHKİM KURALLARI UYARINCA GEÇİCİ VE KORUYUCU TEDBİRLER

Türk hukukundaki bu düzenlemelerin yanı sıra uluslararası düzenlemelerde de hakemlerin geçici hukukî koruma tedbirleri ilişkin karar verebilmesi mümkündür. 1 Ocak 2021 tarihli MTO Tahkim Kuralları'na ilişkin yeni düzenlemeler yapılmış olsa da geçici hukukî koruma tedbirlerini hüküm altına alan m.28'de herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır.

Tahkim yargılamasının uzun sürmesinden¹⁹ kaynaklanan herhangi bir zarar önlemek için, taraflar yargılama süresince ve hakem kararının verilmesinden önce geçici tedbirler talep edebilirler.²⁰ Geçici tedbirler ise tahkim yargılamasının devam ettiği süre boyunca, davanın esasına ilişkin olarak yetkili mahkemeden tanınması talep edilen hakların korunması için fiili veya hukukî durumun muhafaza edilmesini amaçlayan geçici araçlardır.²¹ Tahkimde geçici hukukî koruma tedbirleri, tahkim yargılaması ile amaçlanan nihai hukukî korumanın sağlanması kadar önemlidir. 1 Mart 2017 tarihli ICC (MTO) Tahkim Kuralları'nda "Koruyucu ve Geçici Tedbir" başlığı altında m.28'de geçici ve koruyucu tedbirler düzenleme alanı bulmuştur.²² Bu kapsamda 1 Ocak 2021 tarihli ICC Tahkim Kuralları'nda madde başlığı aynı şekilde korunsa da bu başlıktan anlaşılması gereken geçici hukukî koruma tedbirleridir. MTO Kuralları'na göre, hakem kurulu

¹⁷ Akıncı, s. 134.

¹⁸ Pekcanitez, s. 131.

¹⁹ ICC Dava No: 8786'da hakem heyeti, geçici tedbirin verilebilmesi için, tahkim yargılamasının uzun sürmesinin davacıya verdiği önemli zararı önlemek için gerekli olduğu konusunda değerlendirmede bulunmuştur (<https://jusmundi.com/en>).

²⁰ Westphalen, Astrid: "Provisional And Conservatory Measures In International Arbitration- Overview", International Business Law Journal, Y. 2018, S. 3, s. 19.

²¹ Westphalen, s. 19.

²² Koruyucu ve geçici tedbirlerin neler olabileceğine ilişkin Kurallar'da bir belirleme yapılmamış olup uygulamada hakem kurullarının çok çeşitli tedbirlere karar verdiği görülmektedir. Nitekim Kurallar m.28/l'de de açıkça ifade edildiği üzere hakem heyeti, uygun bulunduğu tedbire karar verebilir; dolayısıyla heyet, tedbirin türünü belirlemede serbesttir: Fry, Jason/Greenberg, Simon/Mazza, Francesca: The Secretariat's Guide to ICC Arbitration, Paris 2012, s. 291, par. 3-1041. Hakem kurullarınca çoğunlukla karar verilen koruyucu ve geçici tedbir türlerine ilişkin daha ayrıntılı açıklama için bkz. Fry/Greenberg/Mazza, s. 289, par. 3-1036.

dosya kendisine ulaştığı andan itibaren geçici hukukî koruma tedbirlerine ilişkin karar verebilir. Anılan maddenin düzenlemesi hakem kurulunun oluşmasından sonraki durumu düzenlese de bu aşamadan önce yani hakem kurulu oluşmadan veya dosya kendisine ulaşmadan önce geçici hukukî korumanın hangi makamdan talep edileceği Kurallar'da belirtilmemiştir.

2021 yılında ICC Tahkim kurallarına ilişkin yeni düzenlemeler yapılmış olsa da geçici hukukî koruma tedbirlerini hüküm altına alan m.28'de herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır. Bu kapsamda "Geçici Hukukî Koruma Tedbirleri" başlığı altında aynı düzenleme söz konusudur.

Uyuşmazlığın ortaya çıkması ile hakemin seçimi veya hakem kurulunun oluşturulması arasında bir süre geçtiğinden, bu sürede kurumsal tahkimde tarafların daha önceden kararlaştrmalarını şartıyla, acil durum tahkim kurallarına başvurarak geçici hukukî koruma tedbirleri talep edilebilmesi mümkündür.²³ Başka bir anlatımla, hakem kurulunun oluşumundan önceki aşamada Kurallar'da herhangi bir belirleme olmadığından geçici hukukî koruma tedbirleri için acil durum hakemine başvurulabilir.²⁴ Hakem kurulu oluşup dosya kendisine tevdi edildikten sonra geçici hukukî koruma tedbirleri için Kurallar m.28'de de belirtildiği üzere hakem kuruluna müracaat edilebilir.²⁵ Ancak acil durum hakem kurallarına başvuru kabul edilmemişse veya hakem kurulu oluştuktan sonra bazı hâllerde yine de geçici hukukî koruma tedbirleri için mahkemeye başvuru yapılması gerekebileceği Kurallar m.28/II'de öngörülmüştür.

Nitekim MTK'da da düzenlendiği üzere ihtiyatî tedbirler, tahkim yeri izin veriyorsa ihtiyatî hacizler ve delil tespitine ilişkin kararlarda hakem veya acil durum hakemi tarafından verilebilecek geçici hukukî korumalardandır.

1 Ocak 2012 tarihinde Acil Durum Hakem Kuralları ICC tahkimin bir parçası olarak kabul edilmiş ve Acil Durum Hakem Kuralları'nın uygulanması istenmiyorsa, bu hususun ayrıca tahkim şartında belirtilmesi gerektiği vurgulanmıştır.²⁶ Acil durum hakemliğinin hangi hâllerde uygulanmayacağı hususu da Kurallar m.29/VI'da düzenlenmiştir. Bu tür hakemliğe ilişkin kuralların uygulanabilmesi

²³ Pekcanitez, Hakan: Medeni Usul Hukuku Cilt: III, Pekcanitez Usul, İstanbul 2017, s. 2715.

²⁴ Yeşilirmak, Ali: ICC Tahkim Kuralları ve Uygulaması, İstanbul 2018, s. 134.

²⁵ Bu bağlamda hakem heyetlerinin geçici tedbir kararı verme yetkisinin tahkim anlaşmasından, seçilen kurumsal kurallardan ve tahkim yeri hukukundan kaynaklandığı söylenebilir: Westphalen, s. 20.

²⁶ Fejgerlová, Monika: Emergency Measures of Protection in International Arbitration, International and Comparative Law Review, 2018, Vol. 18, No. 1, s. 163; Ignatius, Linnea: A Decade and Some Change: A Look into the New 2012 ICC Rules of Arbitration, Arbitration Law Review, 2012, Vol. 4, s. 424; Calvo-Goller, Karin: The 2012 ICC Rules of Arbitration - An Accelerated Procedure and Substantial Changes, Journal of International Arbitration, 2012, Vol. 29, s. 333-334; Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 134.

için öncelikle, taraflar bu Kuralların uygulanmasından vazgeçmemiş olmalıdır²⁷ [Kurallar m.29/VI/b]. Ayrıca tahkim anlaşmasının 01.01.2012 tarihinden; başka bir ifadeyle, yeni Kurallar'ın yürürlüğe girmesinden önce yapılmış olduğu hâllerde de acil durum hakemliğine ilişkin kuralların uygulanması söz konusu olmaz [Kurallar m.29/VI/a].²⁸ Bunlara ek olarak 1 Mart 2017 tarihli ICC Tahkim Kuralları m.29/VI/c'de, tarafların aralarında koruyucu, geçici veya benzeri tedbirlerin alınmasını içeren başka bir tahkim öncesi prosedür üzerine anlaşmaları durumunda da acil durum hakemliğine ilişkin kuralların uygulanmayacağı hükmü yer almaktaydı. 1 Ocak 2021 tarihli ICC Tahkim Kuralları m.29/VI/c bendi ile ise daha farklı bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenleme uyarınca anılan hüküm ilga edilmiş; bunun yerine, başvurunun dayandığı tahkim anlaşmasının bir yatırım anlaşmasından kaynaklanması hâlinde acil durum hakemine ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı kabul edilmiştir.

ICC Tahkim Kuralları m.28/I'e göre hakem kurulu, dosya kendisine ulaştıktan sonra taraflardan birinin isteği üzerine uygun gördüğü koruyucu veya geçici hukukî koruma kararı verebilir. Gerek MTK m.6'da gerekse HMK m.414'te de hakem kuruluna geçici hukukî koruma tedbiri verme yetkisi tanınmıştır. Öncelikle belirtmek gerekir ki; hakem kurulu geçici hukukî koruma tedbiri vermeye yetkili olup, bu yetki tahkim yeri hukukuna tabidir.²⁹

Kurallar m.28/I göz önüne alındığında hakem kurulunun geçici hukukî koruma verebilmesi tarafın talebine bağlanmıştır. Ancak bu talebin neleri içereceği hususuna Kurallar'da yer verilmemiştir. Acil Durum Hakem Kuralları'nda ise başvurunun içeriğine ilişkin kuraldan (Acil Durum Hakem Kuralları m.1/III) esinlenilerek tahkim yargılamasında talep hazırlanabileceği ifade edilmiştir.³⁰ Talebin gecikme olmadan tercihen tahkim talebi ile birlikte yapılması gerekir.³¹ Aksi hâlde hakem kurulu gerçek bir geçici hukukî koruma tedbirine ihtiyaç olmadığı kanısına varabilir.³² Buna ek olarak hakemler tedbir talebi başvurusunu ana yargılamadan ayırıp ayrı ve daha hızlı bir yargılama yolunu tercih edebilirler.³³

Geçici hukukî koruma tedbiri verilebilmesine ilişkin şartlara ilişkin Kurallar'daki tek düzenleme m.28/I'deki teminattır. Bu tür bir tedbir kararı verile-

²⁷ Fry/Greenberg/Mazza, s. 295, par. 3-1055; Feigerlová, s. 163; Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 135.

²⁸ Feigerlová, s. 163; Calvo-Goller, s. 333.

²⁹ Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 146.

³⁰ Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 146.

³¹ Grierson, Jacob/van Hooft, Annet: Arbitration under the 2012 ICC Rules: An Introductory User's Guide, Croydon 2012, s. 160.

³² Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 146.

³³ Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 147.

bilmesi için talepte bulunan tarafın gerekli teminatı³⁴ göstermesi gerekebilir. Bunun haricinde Kurallar'da, hakem kurulunun geçici hukukî koruma tedbiri verebilmesi için aranacak koşullardan söz edilmemiştir. Bu hususta herhangi bir düzenlemenin bulunmaması esasen, her bir tahkimde hakem kurulunun tarafları ve olayları göz önünde bulundurarak karar vermesi gerektiğinden, bilinçli olarak tercih edilmiştir.³⁵ Öte yandan, hakem heyeti tarafından geçici tedbir kararı verilmesinin iki sınırı vardır. Bunlar geçici tedbirlerin sınırlı bir şekilde uygulanması ve ulusal mahkemelerin bu tedbirleri vermek için eş zamanlı yargı yetkisine sahip olmasıdır.³⁶

Tedbir kararının verilmesine ilişkin olarak teminattan başka bir şartın belirtilmemiş olması sebebiyle, ICC hakem kurulları genellikle daha önce yapılan yargılamalarda verilen kararları örnek almaktadır.³⁷ Bu kararlara bakıldığı zaman, "ivedi olarak, yani nihai hakem kararının verilmesi beklenmeden geçici hukukî koruma ihtiyacının ortaya konulması;³⁸ tedbirin verilmemesi durumunda talepte bulunan tarafın önemli ölçüde zarara uğrama ihtimalinin bulunması; verilecek tedbir kararı ile zararın önüne geçilmesinin mümkün olması; kararın verilmemesi hâlinde hakemin yargı yetkisinin önemli ölçüde manasız hâle gelecek olması; taraflar arasındaki *status quo*'nun, yani sözleşmesel risk dağılımının ancak tedbir ile korunabilecek veya tedbir kararı verilmemesi durumunda nihai korumaya ilişkin kararın anlamsız hâle gelecek olması; talep eden tarafın nihai korumaya ilişkin haklı olma ihtimalinin bulunması" gibi şartlardan birinin varlığı, hakemin tedbir kararı verebilmesi için yeterli görülmektedir.³⁹ Nitekim milletlerarası tahkimde geçerli olan bu şartların, ulusal tahkimde de aranması gerekir.⁴⁰ Örneğin, ICC Dava No. 16250'de⁴¹ hakem heyeti, gizli bilgilerin iletilmesi ve kullanılmasının davacıya zarar vereceğini ve uyuşmazlığı daha da arttırıp kötüleştireceğini, buna karşılık geçici tedbirlerin verilmesinin davalıya zarar vermeyeceğini göz önün-

³⁴ ICC Dava No. 8307'de hakem heyeti, maddi talepler veya masraflar için teminat verilmesi söz konusu olduğunda, birçok özel şartın yerine getirilmesi gerektiğine karar vermiştir (<https://jsumundi.com/en>).

³⁵ Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 147.

³⁶ Westphalen, s. 20.

³⁷ Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 147.

³⁸ Mevcut davaların çoğunda, hakem heyeti aciliyeti geçici tedbirlerin verilmesi için bir gereklilik olarak değerlendirmiştir. Zira ivedilik şartı, ciddi zarar şartı ile bağlantılıdır. Bu nedenle, geçici tedbir talep eden taraf, ciddi zararı önlemek için derhal harekete geçilmesi gerektiğini göstermek zorundadır. Esasa ilişkin nihai kararın verilmesini bekleyemez: Westphalen, s. 23.

³⁹ Pekcanitez (Pekcanitez Usul), s. 2716; Westphalen, s. 22. Bahsi geçen şartlara ilişkin daha ayrıntılı açıklama için bkz. Fry/Greenberg/Mazza, s. 290, par. 3-1037, 3-1038.

⁴⁰ Yeşilirmak, Ali: Interim and Conservatory Measures in ICC Arbitral Practice, 1999-2008, Special Supplement 2011: Interim, Conservatory and Emergency Measures in ICC Arbitration, 2011, s. 9-10; Westphalen, s. 21.

⁴¹ Geçici tedbirlere ilişkin ICC kararları için bkz. <https://jsumundi.com/en>.

de bulundurarak geçici tedbirlere hükmetmiştir. Buna benzer şekilde ICC Dava No.12361'de⁴² hakem heyetinin, talep edilen tedbiri kabul etmesi veya reddetmesi halinde ortaya çıkacak olan zararın, her iki taraf içinde değerlendirerek karar vermesi gerektiği belirtilmiştir.

Hakem kurulunun vereceği kararın şekli ise ICC Tahkim Kuralları m.28/I'de belirtilmiştir. Anılan maddeye göre, hakem kurulunun takdirine göre herhangi bir tedbir kararı, gerekçesi belirtilerek,⁴³ bir talimat veya bir nihai karar şeklinde verilebilir. Buradan çıkan ilk sonuç, tedbir türlerinden hangisi gerekiyorsa onun verilebilecek olmasıdır.⁴⁴ Bu kapsamda ihtiyatî tedbir, delil tespiti veya mümkünse ihtiyatî haczin haricinde verilebilecek diğer geçici hukukî korumalar da bu kapsamda değerlendirilebilir. Hakem, uygulama imkânı olan her türlü tedbiri verebilir. Çünkü ICC Tahkim Kuralları içinde tedbirin türüne yönelik hiçbir sınırlama yoktur.⁴⁵ Ancak hangi tür geçici hukukî koruma tedbirine hükmedilirse hükmedilsin, hakem heyeti üçüncü kişileri bağlayacak geçici hukukî koruma kararına hükmedemez.⁴⁶

Buradan çıkan diğer bir sonuç da hakem kurulunun vereceği kararın şeklinin belirlenmiş olmasıdır. Buna göre hakem kurulu ara karar⁴⁷ veya nihai karar şeklinde iki tür geçici hukukî koruma kararı verebilir. Hangi türde karar vereceği ise hakem kurulunun takdirine bırakılmıştır.⁴⁸

Geçici hukukî koruma konusunda verilen usuli kararlar bazı ülkelerde icra edilebilirken, nihai kararın özellikle diğer nihai hakem kararları gibi icra edilip edilmeyeceği tartışmalıdır.⁴⁹ Elbette ki hakemin verdiği geçici hukukî koruma

⁴² Geçici tedbirlere ilişkin ICC kararları için bkz. <https://jsumundi.com/en>.

⁴³ Hakem heyetinin tedbir kararı vermesi gibi tedbir kararı vermemesinde de bu durumun gerekçesini belirtmesi gerekir. Örneğin, ICC Dava No. 8113'te, hakem heyeti, bir aciliyet bulunmadığı, bu tür bir tedbirin uyuşmazlığa hanel getireceği ve talep edilen geçici tedbirin verilmemesi halinde davacının ciddi ve telafisi mümkün olmayan bir zarara uğramayacağı gerekçesiyle geçici tedbir kararı vermeyi reddetmiştir. ICC Dava No. 8670'de, hakem heyeti talep edilen geçici tedbir kararını şu gerekçeyle reddetmiştir: Davacılar, davalıdan alacaklarını tahsil etmelerinin davalı tarafından zorlaştırılabileceğini haklı çıkaracak herhangi bir belirleyici unsur sunamamışlardır: Westphalen, s. 27.

⁴⁴ Örneğin, ICC Dava No. 12361'de hakem heyeti davalıya "davacı tarafından kendisine tedarik edilen ekipmanı elden çıkarmamasını, satmamasını veya üzerinde takyidat oluşturmamasını" emretmiştir (<https://jsumundi.com/en>).

⁴⁵ Pekcanitez, s. 133.

⁴⁶ Westphalen, s. 21; Uyanık, Merve Ece: Tahkim Yargılamasında Acil Durum Hakemi, Ankara 2020, s. 23-24.

⁴⁷ Hakem kurulu geçici hukukî koruma tedbirleri konusunda genellikle ara karar vermektedir: Pekcanitez (Pekcanitez Usul), s. 2717; Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 152; Erten, s. 73.

⁴⁸ Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 148.

⁴⁹ Yeşilirmak, Ali: Provisional Measures in International Commercial Arbitration, Lahey 2005, s. 259 vd.

kararına tarafların kendiliğinden yani icraya gerek kalmaksızın uyması beklenir. Hakem kurulunun vermiş olduğu geçici hukukî koruma kararına uymayan taraf, bu sebeple diğer tarafın uğramış olduğu zararları karşılamaya mahkûm edilebileceği gibi, geçici hukukî koruma tedbiri konusunda yapılan masrafları karşılamaya da mahkûm edilebilir.⁵⁰ Başka bir anlatımla, icra yoluyla uygulama alanı olmayan bir karar (bazı kararların icra yoluyla uygulama alanı bulunmaz) hakem tarafından verilir ve kararın muhatabı bu karara uymaz ise, hakem oluşacak zarar ve ziyana hükmedebilir.⁵¹ Örneğin; ihtiyatî haciz, niteliği itibarıyla hakem kurulu tarafından verilecek geçici hukukî koruma tedbiri olmadığından ancak mahkemenin talep edilebilir.⁵² MTK'da olduğu gibi,⁵³ ICC Tahkim Kuralları da tarafların ihtiyatî tedbir kararı için bir yargı organına başvurmasını tahkim yargılaması ile çelişen bir durum olarak görmemektedir.⁵⁴

ICC Tahkim Kuralları m.28/II'de, *“dosyanın hakem kuruluna havalesinden önce ve uygun hâllerde sonrasında dahi, tarafların koruyucu veya geçici tedbir kararları için yetkili herhangi bir yargı merciine başvurabileceği; taraflardan birinin böyle tedbirler için veya hakem kurulu tarafından verilen bu tür tedbir kararlarının uygulanması için bir yargı merciine başvurusunun tahkim anlaşmasının ihlali veya tahkim anlaşmasından feragat olarak kabul edilmeyeceği ve hakem kuruluna mahsus yetkileri etkilemeyeceği; böyle bir başvuru ve yargı mercii tarafından alınan önlemlerin, derhal Sekretarya'ya bildirilmek zorunda olduğu ve Sekretarya'nın da bu hususu hakem kuruluna bildireceği”* hüküm altına alınmıştır. Anılan maddede tahkim yargılaması ve mahkeme yargılaması arasındaki ilişkiye değinilmiştir.⁵⁵ Tarafların menfaatleri göz önünde bulundurularak bir yandan hakemler bir yandan da mahkeme hâkimleri arasında mantıklı bir yetki dağılımı öngörülmüştür.⁵⁶ Öte yandan yapılan bu düzenleme ile tarafların hak kaybına uğramaması da amaçlanmaktadır.⁵⁷

Kurallar m.28'den anlaşılacağı üzere iki durumda mahkemelerin yetkili olduğu kabul edilmiştir. Bunlardan ilki, tahkim dosyasının hakem kuruluna gönde-

⁵⁰ Pekcanitez (Pekcanitez Usul), s. 2716; Yeşilırmak (Provisional Measures), s. 243.

⁵¹ Yeşilırmak (Arbitral Practice), s. 10.

⁵² Pekcanitez (Pekcanitez Usul), s. 2716.

⁵³ MTK m.6 hem hakemlerin hem de mahkemenin ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararı verebileceğini bir arada düzenlemiştir. Gerek ulusal düzenlemelerde gerekse uluslararası düzenlemelerde genellikle bu sistem benimsenmiştir: Erten, s. 58.

⁵⁴ Akıncı, Ziya: Yabancılık Unsuru Kavramı ve ICC Tahkimi, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara 2004, s. 48.

⁵⁵ Yeşilırmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 149.

⁵⁶ Keser Berber, Leyla: Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Tahkim Tüzüğü Uygulaması, Ankara 1999, s. 115.

⁵⁷ Ceyhan, Mustafa Kaan: Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Tahkim Yargılaması, Ankara 2022, s. 139.

rilmesinden önceki aşamadır. Bu aşamada acil durum hakemi de yetkilendirilmemişse, mahkeme dışında tarafların geçici hukukî koruma için başvurabilecekleri merci yoktur.⁵⁸

Mahkemelerin yetkili olduğu diğer bir durum ise, tahkim dosyasının hakem kuruluna ulaşmasından sonrasındır. Tahkim dosyası hakem kuruluna ulaştıktan sonra tarafların hak ve menfaatlerine ilişkin nihai kararı verecek merci, hakem kuruludur.⁵⁹ Ancak yine de bazı hallerde mahkemeye başvurmak gerekebilir. Kurallar m.28/II, uygun hâllerin varlığı durumunda mahkemeye başvuruyu öngörmektedir. Ancak anılan madde her ne kadar “uygun hâllerde”⁶⁰ şeklinde ifade edilmiş olsa da hangi durumların uygun kabul edileceği Kurallar’da belirtilmemiştir. Ancak öğretide üç hâlde⁶¹ mahkemeye başvurulmasının uygun olacağından söz edilmektedir.⁶² Bunlardan ilki, hakem kurulunun müdahale edemeyeceği ivedilikte bir durumun ortaya çıkması hâlidir. İvedilikle hareket edilmediği takdirde ciddi veya düzeltilemez bir zarar oluşacaksa mahkemeye başvuru uygun kabul edilir. İkinci hâl ise, hakem kurulunun yetkisi dışındaki hâllerdir.⁶³ Örneğin; Türk hukukunda ihtiyatî haciz yalnızca mahkemelerden alınabilir veya tahkim sözleşmesinin tarafı olmayan üçüncü kişileri ilgilendiren geçici hukukî koruma tedbirleri ancak mahkemeden alınabilir.⁶⁴ Son hâl de hakem kurulunun ölüm, istifa veya hastalık ve benzeri sebeplerden ivedi karar alma imkânının olmasıdır.

Kurallar m.28/II’de ifade edildiği üzere, yukarıda belirtilen bu sebeplerle, uygun durumlarda mahkemeye başvurulması gerekeceğinden böyle bir başvuru yapılması tahkim anlaşmasından feragat anlamına gelmez ve hakemin geçici hukukî koruma konusundaki yetkilerini etkilemez. Nitekim geçici hukukî koruma tedbiri konusunda mahkemeye yapılan başvuru ve mahkemeden verilen tedbir kararı Sekreterliğe ve hakem kuruluna bildirilir.

Uygun olmayan durumlarda mahkemeye başvurulması veya tedbir alınması hâlinde bu durumun nasıl çözüme kavuşturulacağına ilişkin Kurallar’da herhangi

⁵⁸ Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 149.

⁵⁹ Yeşilirmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 149.

⁶⁰ Uygun koşulların bulunması hâli, daha önceki düzenlemede “istisnai koşulların varlığı hâlinde” şeklinde ifade edilmiş olduğundan, bu ifadenin değiştirilmesiyle birlikte hakemlerin tedbir kararı verebilme yetkisi genişletilmiştir. Pekcanitez, s. 119.

⁶¹ Yeşilirmak (Provisional Measures), s. 94 vd.

⁶² Bu konuda somut olayın şartları karşısında, hakemlerin ihtiyatî tedbir taleplerinin yerine getiremeyeceğinden ve hakem kararının icra edileceği yerde, bu kararın hiç veya zamanında icra edilemeyeceğinden korkulduğu veya bunun beklendiği durumlarda, tehlikeye maruz kalan taraf doğrudan devlet mahkemesine gitmelidir. Keser Berber, s. 116.

⁶³ Fry/Greenberg/Mazza, s. 291, par. 3-1039.

⁶⁴ Bu konuda, tahkimde hakemin yetkisinin tahkim sözleşmesinden doğması sebebiyle hakemin tahkim sözleşmesinin tarafı olmayan üçüncü kişilere tedbire hükmedemeyeceği görüşü de mevcuttur: Kalpsüz, s. 48.

bir düzenleme yoktur. Bu hususta, uygun olmayan durumda yaptığı başvuru sebebi ile zarara uğrayan tarafın bu zarar ve yargılama masraflarını tahkim yargılamasında isteyebileceği öğretide kabul edilmekte olup uygulamada aksine kararlar da mevcuttur.⁶⁵

Son olarak, değişen koşullar karşısında geçici hukukî koruma taleplerinin değiştirilmesi veya iptali açısından Kurallar herhangi bir hüküm içermemektedir. Ancak ihtiyatî tedbir talepleri sadece geçici nitelikte olmadığından, aynı zamanda değişen koşullar karşısında yargılamanın devamı sırasında dahi, taraflardan birinin talebi üzerine iptal edilebilir veya değiştirilebilir.⁶⁶ Ancak bu iptal edilebilirlik veya değiştirilebilirliğin hangi merci tarafından yapılabileceğine dair bir belirleme bulunmamaktadır.

III. ICSID TAHKİM KURALLARI UYARINCA GEÇİCİ VE KORUYUCU TEDBİRLER

Hakemlerin geçici tedbir kararı verme yetkisi 10 Nisan 2006 tarihli ICSID Ana Sözleşme m.47'ye dayanmaktadır. Bu yetkinin hangi şartlarda uygulanacağı, tedbir kararına ilişkin usul ve esaslar 10 Nisan 2006 tarihli ICSID Tahkim Kuralları m.39'da ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. Ancak bu düzenlemeye rağmen, hakem heyetinin tedbir kararı verirken esas alacağı ölçütler, tedbir türleri, hakem heyetinin *anti-suit injunction* kararı verip veremeyeceği, ICSID tahkimi başlatılmasına rağmen ulusal mahkemelerden tedbir kararının alınıp alınmayacağı ve ICSID hakem heyeti tarafından verilen tedbir kararlarının icrası hususları sorun yaratmaktadır.⁶⁷

10 Nisan 2006 tarihli ICSID Ana Sözleşme ve ICSID Tahkim Kuralları, 2022 yılında değişikliğe uğramış olup, geçici hukukî korumalara ilişkin ICSID Ana Sözleşme m.47'de herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır. Öte yandan 1 Temmuz 2022 tarihli ICSID Tahkim Kuralları'nın konuya ilişkin düzenlemesine m.47'de yer verilmiştir. Bu yeni yapılan düzenleme ile geçici hukukî korumalara ilişkin esaslı bir yenilik söz konusu değildir.

ICSID Ana Sözleşme m.47'ye göre, taraflar başka biçimde anlaşmadığı takdirde Heyet, şartların böyle gerektirdiğini düşünerek her iki tarafın karşılıklı haklarını korumak için ihtiyatî tedbirler tavsiye edebilir. ICSID Tahkim Kuralları ise "Geçici Tedbirler" başlığı altında daha ayrıntılı bir düzenlemeye yer vermiştir.

10 Nisan 2006 tarihli ICSID Tahkim Kuralları m.39'a göre;

⁶⁵ Yeşilırmak (ICC Tahkim Kuralları), s. 150-151; Yeşilırmak (Provisional Measures), s. 97.

⁶⁶ Keser Berber, s. 118.

⁶⁷ Ekşi, Nuray: ICSID Hakem Heyetinin Geçici ve Koruyucu Tedbir Kararı Verme Yetkisi, Uluslararası Tahkim ve Tahkim Hukuku Dergisi Y. 2012, C. 1, S. 2, s. 8.

“(1) Başvurunun yapılmasından sonra taraflardan biri, haklarının korunması için Heyet tarafından geçici tedbirlerin tavsiye edilmesini her zaman talep edebilir. Bu talep, korunacak hakları, talep edilen tavsiyeye ilişkin tedbirleri ve bu tedbirleri gerektiren durumları belirtmelidir.

(2) Heyet, paragraf (1) uyarınca yapılmış olan talebin değerlendirilmesine öncelik verir.

(3) Heyet re'sen de geçici tedbirler tavsiye edebileceği gibi, talepte belirtilen tedbirlerden farklı tedbirler de tavsiye edebilir. Heyet, tavsiyelerini her zaman değiştirebilir veya geri alabilir (kaldırabilir).

(4) Her iki tarafa da görüşlerini sunma fırsatı verdikten sonra Heyet, yalnızca geçici tedbirleri tavsiye eder veya tavsiyelerini değiştirir ya da geri alır (kaldırır).

(5) Taraflardan biri, Heyet'in kurulmasından önce paragraf (1) uyarınca bir talepte bulunursa, taraflardan herhangi birinin başvurusu üzerine Genel Sekreter, tarafların talebe ilişkin görüşlerini sunmaları için belirli bir süre tayin eder, ki talep ve görüşler, kurulması akabinde Heyet tarafından acilen değerlendirilebilsin.

(6) Bu Kural'daki hiçbir husus, rızalarını kayıt altına alan sözleşmede öngörülmüş olması şartıyla, tarafların, başvurunun yapılmasından önce veya sonra şahsi hak ve menfaatlerinin korunması için herhangi adli veya başka bir merciin geçici tedbirlere hükmünü talep etmesini engellemez.”

ICSID m.47 uyarınca verilen ihtiyatî tedbirlerin amacı, hakemler karar verene kadar, mevcut durumu korumaktır.⁶⁸ Burada önemli olan anılan maddede “hükmeder” veya “tedbir kararı alabilir” ibaresi yerine “tedbir kararı tavsiye eder” ibaresinin kullanılmasıdır.⁶⁹ Geçici ve koruyucu tedbirin tavsiye edilmesi, nihai hakem kararı olmadığından, iptal davasına konu olmaz.⁷⁰ Bununla birlikte tarafların, heyetin tavsiye edeceği tüm veya belirli türdeki tedbir kararlarının

⁶⁸ Hirsch, Moshe: The Arbitration Mechanism of the International Centre for the Settlement of Investment Disputes, Dordrecht 1993, s. 31; Schreuer, Christoph H./Malintoppi, Loretta/Reinisch, August/Sinclair, Anthony: The ICSID Convention: A Commentary, İkinci Baskı, Cambridge 2009, s. 759, par. 2; Coleman, Matthew/Innes, Thomas: Provisional Measures During Suspension of ICSID Proceedings, ICSID Review, 2015, Vol. 30, No. 3, s. 713; Sinclair, Anthony C./Repousis, Odysseas G.: An Overview of Provisional Measures in ICSID Proceedings, ICSID Review, 2017, Vol. 32, No. 2, s. 431-432.

⁶⁹ Yeşilirmak (Provisional Measures), 62-63; Schreuer/Malintoppi/Reinisch/Sinclair, s. 764, par. 15.; Sinclair/Repousis, s. 432. ICSID Hakem Heyetinin verdiği tedbir kararının icrai nitelikten yoksun olması önemli bir eksikliklerdir. Tavsiye niteliğinde olsa bile tedbir kararı taraflar için bağlayıcıdır. ICSID Ana Sözleşme m.47'nin lafzına bakıldığında hakem heyetini bağlayıcı tedbir kararı veremeyeceği, sadece tedbir tavsiye edebileceği sonucuna ulaşılabilir: Ekşi (ICSID), s. 11.

⁷⁰ Ekşi (ICSID), s. 10.

bağlayıcı olacağı hususunda anlaşmaları da mümkündür.⁷¹ Ayrıca uygulamada, hakem heyetleri tarafından, geçici tedbirlerin taraflar için bağlayıcı olduğu kabul edilerek tarafların “tavsiye edilen” geçici tedbirlere uymaya ilişkin hukukî yükümlülüklerinin bulunduğu, bu bağlamda “tavsiye etme” ibaresinin esasen “hükmetme” ile eşit değerde addedildiğinin açıkça ifade edildiği oldukça fazla örnek bulunmaktadır.⁷²

1 Temmuz 2022 tarihli ICSID Tahkim Kuralları m.47'e göre;

“(1) Taraflardan biri, Hakem Heyeti’nden, aşağıdaki tedbirler de dâhil olmak üzere, söz konusu tarafın haklarını korumak için geçici tedbirlerin tavsiye edilmesini her zaman talep edebilir:

(a) söz konusu tarafa mevcut veya yakın zamanda zarar vermesi veya tahkim sürecine hâlel getirmesi muhtemel eylemleri önlemek;

(b) uyumsuzluğun karara bağlanmasına kadar statükonun korunması veya eski haline getirilmesi veya

(c) uyumsuzluğun çözümüyle ilgili olabilecek delilleri muhafaza eder.

(2) Başvuru hâlinde aşağıdaki prosedür uygulanacaktır:

(a) talepte korunması gereken haklar, talep edilen tedbirler ve bu tedbirleri gerektiren koşullar belirtilir;

(b) Heyet, tarafların taleple ilgili görüşlerini sunmaları için belirli bir süre belirler;

(c) eğer bir taraf Heyet’in kurulmasından önce geçici tedbirler talep ederse, Genel Sekreter, Heyet’in kurulduktan sonra talebi derhal ele alabilmesi için, taleple ilgili yazılı görüşler için belirli bir süre belirler; ve

(d) Heyet, taleple ilgili kararını, Heyet’in kurulmasından veya taleple ilgili son görüşlerin yapılmasından sonraki 30 gün içinde verir.

(3) Heyet, geçici tedbirlerin tavsiye edilip edilmeyeceğine karar verirken, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere ilgili tüm koşulları dikkate alır:

(a) tedbirlerin acil ve gerekli olup olmadığı ve

(b) tedbirlerin her bir taraf üzerinde yaratabileceği etki.

(4) Heyet re’sen de geçici tedbirler tavsiye edebileceği gibi, talepte belirtilen tedbirlerden farklı tedbirler de tavsiye edebilir.

(5) Taraflardan biri, hakem heyetinin tedbirler tavsiye edilmesine neden olan koşullardaki herhangi bir önemli değişikliği derhal açıklamalıdır.

⁷¹ Schreuer/Malintoppi/Reinisch/Sinclair, s. 761, par. 8.

⁷² Crawford, James: ICSID Reports, Vol. 6, New York 2004, s. 374, 381-382; Schreuer/Malintoppi/Reinisch/Sinclair, s. 764-765, par. 18-22; Sinclair/Repousis, s. 433-434.

(6) Heyet, re'sen veya bir tarafın talebi üzerine, geçici tedbirleri her zaman değiştirebilir veya kaldırabilir.

(7) Taraflardan biri, tarafların tahkime rıza gösterdiklerini kaydeden belgede yer alması veya kararlaştırılmış olması hâlinde, herhangi bir adli veya diğer makamdan geçici tedbir kararı almasını talep edebilir.”

Öncelikle 1 Temmuz 2022 tarihli ICSID Tahkim Kuralları m.47/I,II ve III fıkralarına bakıldığında zaman bunların, 10 Nisan 2006 tarihli ICSID Tahkim Kuralları m.39/I ve II. fıkrasına göre daha ayrıntılı bir düzenleme içerdiği görülmektedir. Yeni yapılan düzenlemeye göre, taraflardan birinin, maddede belirtilen tedbir türleri de dâhil olmak üzere Hakem Heyeti'nden, geçici tedbirlerin tavsiye edilmesini talep edebileceği (m.47/I), bu şekilde bir talebin veya başvurunun varlığı hâlinde uygulanacak olan prosedürün nasıl olacağı (m.47/II) ve Heyet'in geçici tedbirlerin tavsiye edilip edilmeyeceğine karar verebilmesi için dikkate alması gereken koşulların neler olması gerektiği (m.47/III) üzerinde durulmuştur. Her ne kadar yapılan bu düzenleme eski düzenlemeye oranla ayrıntılı bir düzenleme gibi görünse de yeni düzenlemede genel ifadeler kullanılmış olup tedbirlerin türlerinin neler olacağı, aciliyete yüklenen anlam veya taraflar üzerinde oluşturacağı etki gibi kavramların net bir şekilde sınırı çizilmemiştir.⁷³

10 Nisan 2006 tarihli ICSID Tahkim Kuralları m.39/I, III'e göre ICSID hakem heyeti kendiliğinden veya talep üzerine geçici ve koruyucu önlem tavsiye edebilir.⁷⁴ Bununla birlikte tarafların geçici tedbirlerin alınmaması veya Heyet'in yetkisinin belli durumlar ya da tavsiye edebileceği tedbir türleri bakımından kısıtlanması hususlarında anlaşmaları söz konusu olabilir.⁷⁵ Dolayısıyla, geçici ve koruyucu önlemlerin tavsiye edilebilmesi için tarafların aralarında bu hususa ilişkin aksine bir anlaşma yapmamış olmaları gerekmektedir (ICSID Ana Sözleşme m.47). Geçici hukukî koruma verme yetkisini münhasıran hakem kuruluna bırakan tek örnek ICSID Sözleşmesi'dir.⁷⁶ Ancak tarafların açıkça anlaşması hâlinde hakem heyetinin bu yetkisi, mahkemen tedbir kararı alınmasına engel teşkil

⁷³ Aciliyet, gereklilik ve orantılılık gibi geçici tedbir önerilmesini söz konusu kılan haller her bir dava için ayrı ayrı belirlenmektedir. Bu konu hakkında ayrıntılı değerlendirme yapılan kararlar için bkz. Millicom International Operations B.V. and Sentel GSM S.A. v. Republic of Senegal, ICSID Case No. ARB/08/20; Klesch Group Holdings Limited and Raffinerie Heide GmbH v. Federal Republic of Germany, ICSID Case No. ARB/23/49; Finley Resources, Inc., MWS Management, Inc., and Prize Permanent Holdings, LLC v. United Mexican States, ICSID Case No. ARB/21/25).

⁷⁴ Nomer, Ergin/Ekşi, Nuray/Öztekin Gelgel, Günseli: Milletlerarası Tahkim Hukuku Cilt I, Dördüncü Bası, İstanbul 2013, s. 116; Delaume, Georges R.: ICSID Arbitration Proceedings: Practical Aspects, Pace Law Review, 1985, Vol. 5, s. 582; Schreuer/Malintoppi/Reinisch/Sinclair, s. 760, par. 7.; Coleman/Innes, s. 715.

⁷⁵ Schreuer/Malintoppi/Reinisch/Sinclair, s. 761, par. 8.

⁷⁶ Erten, s. 57; Westphalen, s. 30.

etmez.⁷⁷ Eğer mahkemeden tedbir kararı alma konusunda açık bir anlaşma yoksa, bu yetki ICSID hakem heyetine aittir.⁷⁸

1 Temmuz 2022 tarihli ICSID Tahkim Kuralları m.47/IV, VI'a göre de hakem heyeti kendiliğinden veya talep üzerine geçici ve koruyucu önlem tavsiye edebilir. Bu hükme bakıldığı zaman getirilen tek yeniliğin, m.47,VI'da yer alan Hakem Heyetinin geçici tedbirleri değiştirme veya kaldırma yetkisinin re'sen veya bir tarafın talebi üzerine gerçekleşecek olmasıdır. Eski düzenleme zamanında yalnızca tedbirleri değiştirme veya kaldırmaya Heyet'in yetkisi olduğu vurgulanmış olup, bunun tarafın talebiyle mi yoksa kendiliğinden mi yapacağı ele alınmamıştı.

ICSID hakem heyeti oluşturulmadan önce tedbir talep edilebileceğine ilişkin ICSID Ana Sözleşme m.47'de herhangi bir hüküm bulunmasa da, ICSID Tahkim Kuralları m.39/V'te hakem heyetinin oluşmasından önce geçici tedbir talep edilebileceğine ilişkin düzenleme vardır. Buna ek olarak ICC'de "tahkim öncesi hakem usulü" devreye girmekteyken, ICSID'de ise bu tür bir sistem bulunmasa da 10 Nisan 2006 tarihli ICSID Tahkim Kuralları m.39/VI'da taraflar için ulusal mahkemelere müracaat etme yolu açık bırakılmıştı.⁷⁹ Aynı hüküm 1 Temmuz 2022 tarihli ICSID Tahkim Kuralları m.47/VII'de aynı anlama gelecek şekilde ifade edilmiştir.

ICSID Tahkim Kuralları m.39/IV'te vurgulandığı üzere ICSID hakem heyeti *ex parte* tedbir kararı veremez.⁸⁰ Hakem heyeti ancak, taraflardan her birine beyanların sunma olanağı verdikten sonra geçici tedbir tavsiye edebilir veya tedbiri değiştirebilir ya da kaldırabilir.⁸¹ Örneğin, ham petrol, doğal gaz, kömür ve rafineri sektörlerinde faaliyet gösteren Klesch Group Holdings Limited ve Raffinerie Heide GmbH isimli şirketlerin Federal Almanya Cumhuriyetine karşı açtığı Alman Yıllık Vergi Yasası 2022 uyarınca %33 oranında dayanışma katkısı ödemesi zorunluluğu getirilmesinin "açıkça ultra vires" ve cezalandırıcı olduğunu iddia etmektedir. Davacılar, tahkim devam ederken ve mahkeme bu konuyu karara bağlamamışken (ki davalıların da bu bağlamda itirazı olmadığından), da-

⁷⁷ Ekşi (ICSID), s. 11.

⁷⁸ Coleman/Innes, s. 720; Ekşi (ICSID), s. 11.

⁷⁹ Ekşi (ICSID), s. 12.

⁸⁰ Diğer tarafın dinlenmesi durumunda talep edilen tedbir anlamsız olacak ise, *ex parte* yani sadece bir tarafın dinlenmesiyle geçici hukuki koruma tedbirine hükmedilebilir. Bu durumda süre verilip diğer taraf da dinlenir. *Ex parte* kararın verilebilmesi için, taraf, diğer tarafın dinlenmesinin tedbirin amacına engel olacağına ilişkin sebep ve delilleri ortaya koymalıdır: Pekcanitez (Pekcanitez Usul), s. 2717. Aksi hâlde, verilen *ex parte* tedbir kararı, yargılama sonucunda verilen kararın iptali sebebi teşkil edebilir: Schreuer/Malintoppi/Reinisch/Sinclair, s. 763, par. 12.

⁸¹ Ekşi (ICSID), s. 15. Hakem heyetinin geçici tedbir tavsiye edebilmesi için aranan şartlara ilişkin ayrıntılı açıklama için bkz. Sinclair/Repousis, s. 435 vd.

yanışma katkısı ödemeye zorlanmaması gerektiğinden mahkemece geçici tedbire karar verilmesi yerindedir.⁸²

ICSID hakem heyeti tarafından verilen tedbir türlerinde herhangi bir yeknesaklık bulunmamaktadır.⁸³ Heyet tarafından verilen delillerin korunması ve ibrazı, kamulaştırılan şirket kayıtlarının muhafaza altına alınması, ICSID tahkim yargılamasına rağmen milli mahkemelerde açılan davaların askıya alınması bazı tedbir türleridir.⁸⁴

⁸² Benzer bir diğer karar için bkz. City Oriente, Ekvador'un "2006-42 sayılı Kanun" u uygulayarak Ekvador'a ekstra gelir ödenmesini gerektirecek şekilde aralarındaki sözleşmeyi tek taraflı olarak değiştirmeye çalıştığını iddia etmiştir. City Oriente, Ekvador ve Petroecuador'un diğerlerinin yanı sıra söz konusu geliri tahsil etmesini önlemek için geçici tedbirler talep etmiştir. Mahkemenin verdiği karara göre göre, davacı tarafından talep edilen geçici tedbirler, davacının haklarını ve bu tahkimde ileri sürdüğü iddiaları korumak için gereklidir. Gerçekten de City Oriente, Sözleşmenin orijinal hüküm ve koşullarına uygun olarak ifa edilmesini istemektedir. Ekvador ve Petroecuador, sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerin 2006-42 sayılı Kanunun uygulanması sonucunda etkilenmediğini veya değiştirilmediğini ve tam olarak uygulanması gerektiğini düşünmektedir. Davalılar haklı olsa da olmasa da bu durum, mahkemenin yargılamanın bu aşamasında karar veremeyeceği ve vermemesi gereken davanın esasına ilişkin bir konudur. Ancak, bu anlaşmazlık hakkında bir karar verileinceye kadar taraflardan hiçbirinin uyuşmazlığı ağırlaştıramayacağı veya uzatamayacağı da bir gerçektir. Sonuç olarak, Ekvador ve Petroecuador'un sözleşme aracılığıyla üstlendikleri yükümlülükler, imzalandıkları şekliyle uymaya devam etmeleri ve sözleşmenin feshedildiğini ilan etmekten veya içeriğini başka bir şekilde değiştirmekten kaçınmaları gerekmektedir" (City Oriente Limited v. Republic of Ecuador and Empresa Estatal Perroleos del Ecuador (Petroecuador) ICSID Case No. ARB/06/21).

⁸³ Örneğin, Kongo'da petrol dağıtım işi yapan İtalyan şirketi AGIP'in malvarlığı millileştirilerek Kongo Devleti'ne ait Hydro-Congo'ya aktarılmıştır. 1975 yılında malvarlığının Kongo tarafından millileştirilmesi üzerine AGIP, ICSID tahkimine başvurmuştur. Millileştirme sırasında AGIP'in bütün yerel ofisleri ve bu ofislerinde bulunan belgelere de el konulmuştur. AGIP, belgeler olmaksızın savunma yapamayacağını belirterek belgelerin Kongo tarafından kendisine verilmesini sağlamak için tedbir kararı talep etmiş ve tedbir talebi, hakem heyeti tarafından kabul edilmiştir (Eni International B.V., Eni Oil Holdings B.V. and Nigerian Agip Exploration Limited v. Federal Republic of Nigeria, ICSID Case No. ARB/20/41).

Diğer bir örnekte ise, Amerikalı şirket Amco Asia Corporation'ın Endonezya'nın başkenti Cakarta'da yaptığı otele el konulması üzerine ICSID tahkimine başvurulmuştur. Tahkim yargılamasında, Endonezya, Amco Asia'nın Endonezya'ya karşı başlattığı basın yoluyla propaganda kampanyasının durdurulmasına ilişkin tedbir kararı verilmesini talep etmiştir. Hakem heyeti, basın yoluyla propaganda yapılması olarak nitelenen hususun, bir gazetede çıkan ve Amco Asia tarafından hakem heyetine sunulan bir belge olması ve bu belgenin tek başına Endonezya'ya zarar verecek niteliğinin bulunmaması sebebiyle tedbir talebini reddetmiştir. Amco Asia Corporation and others v. Republic of Indonesia, ICSID Case No.ARB/81/1).

Başka bir örnekte de, Ceskoslovenska Obchodni Banka A.S ile Slovak Cumhuriyeti arasında görülen davada, davacı ICSID m.47 ve ICSID Tahkim Kuralları m.39 uyarınca, Slovak mahkemesinde görülen iflâs davasının durdurulmasının tavsiye edilmesini istemiştir. Hakem heyeti, iflâs davasının ICSID tahkimine konu olan Ceskoslovenska'nın, Konsolide Sözleşmesi uyarınca zararlarını karşılamak için Slovak Devleti'nden fon talep etme hakkının olup olmadığını tespitiyle (diğer bir ifadeyle ICSID tahkiminin konusuyla) ilgili olduğu ölçüde iflâs davasının durdurulmasına; kararın Slovak mahkemelerine bildirilmesine ve sonucundan hakem heyetinin haberdar edilmesine karar vermiştir (Ceskoslovenska Obchodni Banka, A.S. v. the Slovak Republic, ICSID Case No.ARB/97/4). Daha fazla örnek karar için bkz. Ekşi (ICSID), s. 16-32.

⁸⁴ Sinclair/Repousis, s. 431-432; Ekşi (ICSID), s. 16.

Diğer bir değinilmesi gereken husus da ICSID Ana Sözleşmesi m.26 ile ICSID Tahkiminin kararlaştırılması hâlinde milli mahkemelerin yetkisinin ortadan kalkmasıdır. Anılan madde uyarınca, taraflar tahkime gitme konusunda anlaşmış ve aksini belirtmemişlerse artık uyuşmazlığın çözümü için hakeme başvurmak zorundadırlar.

Hakem heyetinin vereceği tedbir türleri ICSID Ana Sözleşme m.47'de sayılmamıştır. Tedbir türlerinden biri olan *anti-suit injunction*, mahkeme veya hakem heyeti tarafından, karşı tarafın başka bir ülkede dava açması veya açılmış bir davaya devam etmesini veya ayrı bir tahkim süreci başlatmasını önlemek için verilen tedbir kararıdır.⁸⁵ Hakemlerin *anti-suit injunction* kararı vermesinin, hakemlerin, tahkim anlaşmasının ihlaline karşı yaptırım uygulamak ve nihai hakem kararının etkinliğini korumak ya da husumetin artmasını önlemek için gerekli tedbirleri alma yetkisinin doğal sonucudur.⁸⁶ Hakemlerin *anti-suit injunction* kararı vermesine karşın bu durum, hakemlerin devlet mahkemelerine karşı *anti-suit injunction* kararı vermelerinin, tarafların hak arama özgürlüğüne engel olacağı ve devlet mahkemelerine karşı bu yetkinin kullanılmasının uygun olmayacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir.⁸⁷

Son olarak da, tavsiye niteliğindeki tedbir kararı taraflar için bağlayıcı olsa bile devlet aleyhine verilen bu kararların nasıl icra edileceği sorunu gündeme gelmektedir. Bu kararların icrası konusunun ICSID Ana Sözleşme m.53-55'te yer alan "hakem kararının tanınması, tenfizi ve icrası" hükümlerine tabi olup olmadığı belirsiz olduğundan; bu husustaki bir görüşe göre, ICSID Ana Sözleşme m.48-55 geçici ve koruyucu önlemler için uygulanmayacaktır.⁸⁸ Bu nedenle de

⁸⁵ Ekşi (ICSID), s. 39. Örneğin, 1972 yılında *Holiday Inns v. Morocco* davasında verilen karara konu olan olayda Holiday Inns, Fas'ta dört otelin inşası, finansmanı ve kontrolü için Fas Devleti ile sözleşme imzalamıştır. Ancak inşaat sırasında Fas Devleti ile Holiday Inns arasında uyuşmazlık ortaya çıkmış, Holiday Inns, iki otelin inşaatını durdurmuş, iki otelin işletmesini durdurmakla Fas'ı tehdit etmiş ve ICSID tahkimini başlatmıştır. Fas Devleti ise, yerel mahkemeye başvurmuş ve yerel mahkemeden, harcamaları Holiday Inns tarafından karşılanmak üzere iki otelin inşaatına Fas Devleti tarafından devam edilmesi ve diğer iki otele kayyım atanması kararını almıştır. Fas Devleti, Holiday Inns'in temsilcilerine cezai yaptırım tehdidinde bulunarak, otel planlarının Fas yetkililerine teslimini istemiştir. Ayrıca, Holiday Inns'e karşı basın yoluyla kampanya başlatmıştır. Buna karşılık Holiday Inns, ICSID hakem heyetinden, Fas Devleti'nin girişimlerinin önlenmesini ve tahkime başvurudan önceki şartlara dönülmesinin sağlanması için tedbir talep etmiştir. Fas Devleti de hem ICSID hakem heyetinin yetkisine hem de tedbir kararına itiraz etmiştir. Sonuç olarak hakem heyeti, Fas mahkemelerinin ICSID tahkim yargılaması tamamlanıncaya kadar tahkim yargılamasına konu uyuşmazlıklar hakkında karar almamasına; aksi tutumun milletlerarası yargılamanın iç yargılamaya üstün tutulacağına ilişkin kuralı ihlal edeceğine ve bu ihlal sebebiyle Fas Devleti'nin sorunluluğunun doğacağına hükmetmiştir (Holiday Inns S.A. Others v. Morocco, ICSID Case No.ARB/72/1): Ekşi (ICSID), s. 41-42.

⁸⁶ Gaillard, Emmanuel: *Anti-suit Injunctions Issued by Arbitrators, International Arbitration 2006: Back to Basics?* Edited by: Albert Jan Van Den Berg, Vol. 13 of ICCA Congress Series, 2008, s. 237 vd.

⁸⁷ Ekşi (ICSID), s. 40. Eleştiriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gaillard, s. 240 vd.

⁸⁸ Schreuer/Malintoppi/Reinisch/Sinclair, s. 759, par. 4.

ICSID hakem heyeti tarafından verilen geçici ve koruyucu önlemlerin tenfizi ve icrası konusunda akit devletlerin milli hukukları uygulanacak; hakem heyeti tarafından verilen tedbir kararının iptali, tanınması ve tenfizi veya tedbir kararlarının askıya alınması hususlarında ICSID hükümleri uygulama alanı bulmayacaktır.⁸⁹

SONUÇ

MTK uyarınca taraflardan birinin tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sırasında mahkemeden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz istemesi hâlinde mahkeme böyle bir tedbire veya hacze hükmedebilir. Bu durum tahkim anlaşmasına aykırılık oluşturmaz. Her ne kadar MTK'da geçici hukukî koruma önlemine hakemlerin karar verebilmesi için sağlanması gereken koşullar belirtilmese de bu durum geçici hukukî koruma tedbirinin temel özelliklerinden çıkarılabilir.

1 Ocak 2021 tarihinde yapılan değişiklikle ICC Tahkim Kuralları, 1 Temmuz 2022 tarihinde yapılan değişiklikle de ICSID Tahkim Kuralları revize edilmiştir. Bu her iki değişikliğe bakıldığı zaman, geçici hukukî koruma tedbirleri konusunda çok büyük değişiklikler yapılmadığı görülmektedir.

Çoğu tahkim anlaşmasında hakem heyetinin geçici tedbir kararı verme yetkisine sahip olduğu açıkça belirtilmese de bu durum hakem heyetinin bu tür konulardaki yargı yetkisini engellemez. ICC tahkimde de geçici hukukî korumalardan olan ihtiyatî tedbir, ihtiyatî haciz ve delil tespitine hakem tarafından karar verilebilir. Bu husus tarafın talebi ve teminat koşuluna bağlanmıştır. ICC tahkimde tedbirin türüne yönelik herhangi bir sınırlama yoktur. Ancak burada MTK'daki hükümden farklı olarak geçici hukukî korumalar taraflardan birinin talebi üzerine değiştirilebilir veya iptal edilebilir. 1 Ocak 2021 tarihli ICC Tahkim Kuralları'nda eski düzenlemeye nazaran değişiklik bulunmamaktadır.

1 Temmuz 2022 tarihinde yapılan düzenlemede geçici hukukî koruma tedbirlerine ilişkin ICSID tahkimde daha ayrıntılı düzenlemeler mevcuttur. ICSID tahkimde, taraflar anlaşmadığı takdirde, Heyetin ihtiyatî tedbir tavsiye edeceği vurgulanmıştır. Burada da ihtiyatî tedbir tavsiye edilebilmesi için taraflardan birinin talebi veya Heyet tarafından re'sen dikkate alma mümkündür. Buna ek olarak, Heyet tavsiyelerini her zaman değiştirebilir veya kaldırabilir.

⁸⁹ Schreuer/Malintoppi/Reinisch/Sinclair, s. 760, par. 4.

KAYNAKÇA^(*)

- Akıncı**, Ziya, Milletlerarası Tahkim, Güncellenmiş Üçüncü Bası, İstanbul 2013.
- Akıncı**, Ziya, Yabancılık Unsuru Kavramı ve ICC Tahkimi, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara 2004, s. 21-52.
- Calvo**, Michel A., The Challenge of the ICC Arbitrators: Theory and Practice, Journal of International Arbitration, 1998, Vol. 15, No. 4, s. 63-72.
- Calvo-Goller**, Karin, The 2012 ICC Rules of Arbitration - An Accelerated Procedure and Substantial Changes, Journal of International Arbitration, 2012, Vol. 29, s. 324-344.
- Ceyhan**, Mustafa Kaan, Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Tahkim Yargılaması, Ankara 2022.
- Coleman**, Matthew/**Innes**, Thomas, Provisional Measures During Suspension of ICSID Proceedings, ICSID Review, 2015, Vol. 30, No. 3, s. 713-728.
- Crawford**, James, ICSID Reports, Vol. 6, New York 2004.
- Delaume**, Georges R., ICSID Arbitration Proceedings: Practical Aspects, Pace Law Review, 1985, Vol. 5, s. 563-589.
- Dost**, Süleyman, Yabancı Yatırım Uyuşmazlıkları ve ICSID Tahkimi, Ankara 2006.
- Ekşi**, Nuray, ICSID Hakem Heyetinin Geçici ve Koruyucu Tedbir Kararı Verme Yetkisi, Uluslararası Tahkim ve Tahkim Hukuku Dergisi Y. 2012, C. 1, S. 2, s. 3-47 (ICSID).
- Ekşi**, Nuray, Hukuk Muhakemeleri Kanununda Tahkim (6100 Sayılı HMK m.407-444), İstanbul 2013.
- Erdoğan**, Feyiz, Uluslararası Hukuk ve Tahkim, Ankara 2004.
- Erten**, Rifat, Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukukî Koruma Önlemleri, Ankara 2010.
- Feigerlová**, Monika, Emergency Measures of Protection in International Arbitration, International and Comparative Law Review, 2018, Vol. 18, No. 1, s. 155-177.
- Fry**, Jason/**Greenberg**, Simon/**Mazza**, Francesca, The Secretariat's Guide to ICC Arbitration, Paris 2012.
- Gaillard**, Emmanuel, Anti-suit Injunctions Issued by Arbitrators, International Arbitration 2006: Back to Basics? Edited by: Albert Jan Van Den Berg, Vol. 13 of ICCA Congress Series, 2008.
- Grierson**, Jacob/**van Hooff**, Annet, Arbitration under the 2012 ICC Rules: An Introductory User's Guide, Croydon 2012.
- Hirsch**, Moshe, The Arbitration Mechanism of the International Centre for the Settlement of Investment Disputes, Dordrecht 1993.
- Horn**, Peter, A Matter of Appearances: Arbitrator Independence and Impartiality in ICSID Arbitration, New York University Journal of Law & Business, 2014, Vol. 11, No. 2, s. 349-395.

(*) Eserler yazarların soy isimleriyle anılmış olup, aynı yazara ait birden fazla eser varsa, parantez içinde kısaltılmış biçimiyle gösterilmiştir. Kısaltma verilmeyen eserlere bir defa atıf yapılmıştır.

- ICSID Secretariat Discussion Paper**, "Possible Improvements of the Framework for ICSID Arbitration", ICSID Secretariat Discussion Paper, 22 October 2004, <https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/publications/Possible%20Improvements%20of%20the%20Framework%20of%20ICSID%20Arbitration.pdf> (E.T. 10.06.2024).
- Ignatius**, Linnea, A Decade and Some Change: A Look into the New 2012 ICC Rules of Arbitration, *Arbitration Law Review*, 2012, Vol. 4, s. 420-428.
- Kalpsüz**, Turgut, Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, Genişletilmiş İkinci Bası, Ankara 2010.
- Keser Berber**, Leyla, Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Tahkim Tüzüğü Uygulaması, Ankara 1999.
- Kinnear**, Meg, Challenge of Arbitrators at ICSID - An Overview, *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*, 2014, Vol. 108, s. 412-416.
- Landolt**, Phillip, The Inconvenience of Principle: Seperability and Kompetenz-Kompetenz, *Journal of International Arbitration*, 2013, Vol. 30, s. 511-530.
- Nomer**, Ergin/**Eksi**, Nuray/**Öztekin Gelgel**, Günseli, Milletlerarası Tahkim Hukuku Cilt I, Dördüncü Bası, İstanbul 2013.
- Öztekin Gelgel**, Günseli, Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Getirmiş Olduğu Önemli Yenilik, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinap'e Armağan, C. II, İstanbul 2003, s. 1081-1093.
- Pekcanitez**, Hakan, Medeni Usul Hukuku Cilt: III, Pekcanitez Usul, İstanbul 2017 (Usul).
- Pekcanitez**, Hakan, Milletlerarası Tahkimde Geçici Hukukî Koruma Önlemleri, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara 2003.
- Schreuer**, Christoph H./**Malintoppi**, Loretta/**Reinisch**, August/**Sinclair**, Anthony, The ICSID Convention: A Commentary, İkinci Baskı, Cambridge 2009.
- Sheppard**, Audley, Arbitrator Independence in ICSID Arbitration, *International Investment Law for the 21st Century*, Oxford University Press, New York 2009, s. 131-156.
- Smit**, Robert H., Kompetenz-Kompetenz: Varying Approaches and a Proposal for a Limited Form of Negative Kompetenz-Kompetenz, *Pepperdine Law Review*, 2014, Vol. 42, s. 17-34.
- Sinclair**, Anthony C./**Repousis**, Odysseas G., An Overview of Provisional Measures in ICSID Proceedings, *ICSID Review*, 2017, Vol. 32, No. 2, s. 431-446.
- Taşkın**, Âlim, Hakem Sözleşmesi, İkinci Bası, Ankara 2005.
- Tosun**, Özge, Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, Y. 2013/2, C. 9, S. 25, s. 213-242.
- Uyanık**, Merve Ece, Tahkim Yargılamasında Acil Durum Hakemi, Ankara 2020.
- Westphalen**, Astrid, "Provisional And Conservatory Measures In InternatioNAl Arbitration- Overview", *International Business Law Journal*, Y. 2018, S. 3, s. 19-34.

- Whitesell**, Anne Marie, “Independence in ICC Arbitration: ICC Court Practice Concerning the Appointment, Confirmation, Challenge and Replacement of Arbitrators”, ICC International Court of Arbitration Bulletin, Special Supplement, 2007.
- Wyss**, Natasha, First Options of Chicago, Inc. v. Kaplan: A Perilous Approach to Kompetenz-Kompetenz, Tulane Law Review, 1997, Vol. 72, s. 351-378.
- Yeşilırmak**, Ali, ICC Tahkim Kuralları ve Uygulaması, İstanbul 2018 (ICC Tahkim Kuralları).
- Yeşilırmak**, Ali, Interim and Conservatory Measures in ICC Arbitral Practice, 1999-2008, Special Supplement 2011: Interim, Conservatory and Emergency Measures in ICC Arbitration, 2011 (Arbitral Practice).
- Yeşilırmak**, Ali, Provisional Measures in International Commercial Arbitration, Lahey 2005 (Provisional Measures).
- Yeşilova**, Bilgehan, Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi, İzmir 2008.
- Tunç Yücel**, Müjgân, HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti, Ankara 2013.